

Jo'rayev Sulton Murodullo o'g'li

Qarshi xalqaro universiteti v.b. dotsenti;

ORCID: 0009-0004-7610-6503

Google Scholar: anq5VpkAAAAJ

UDK 34(043.3)(575.1)

Жураев Султон Муродулло угли

и.о. доцента Каршинского международного университета;

Jurayev Sulton Murodullo o'g'li,

Acting Docent of Karshi International University;

**KIBERMAKONDA KONTENT TARQATISH SHARTNOMASINING
TUSHUNCHASI, O'ZIGA XOS BELGILARI VA PREDMETI
ПОНЯТИЕ, ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ПРИЗНАКИ И ПРЕДМЕТ ДОГОВОРА
О РАСПРОСТРАНЕНИИ КОНТЕНТА В КИБЕРПРОСТРАНСТВЕ
THE CONCEPT, DISTINCTIVE FEATURES AND SUBJECT MATTER OF
THE CYBERSPACE CONTENT-DISTRIBUTION CONTRACT**

Annotatsiya: Maqolada kontent tarqatish shartnomasining tushunchasi, o'ziga xos belgilari va predmeti tadqiq etilgan. Beshta konstitutiv belgiga (predmet, taraflar uchligi, maqsad, shakl, huquqiy oqibatlar) asoslangan original mualliflik ta'rifi taklif qilingan. Fuqarolik kodeksiga modda loyihasi ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kontent tarqatish shartnomasi; mualliflik ta'rifi; konstitutiv belgilar; raqamli kontent; ikki yoqlama tabiat; sui generis; taraflar uchligi; qo'shilish shakli; iste'molchi himoyasi; Fuqarolik kodeksi.

Аннотация: В статье исследованы понятие, отличительные признаки и предмет договора о распространении контента в киберпространстве.

Предложено оригинальное авторское определение по пяти конститутивным признакам. Разработан проект статьи ГК.

Ключевые слова: договор о распространении контента; авторское определение; конститутивные признаки; цифровой контент; двойственная природа; sui generis; триада сторон; форма присоединения; защита потребителя; ГК.

Abstract: The article examines the concept, features and subject matter of the cyberspace content-distribution contract. An original author's definition based on five constitutive features is proposed. A draft Civil Code article is developed.

Keywords: content-distribution contract; author's definition; constitutive features; digital content; dual nature; sui generis; triad of parties; adhesion form; consumer protection; Civil Code.

Kirish.

Har qanday huquqiy institutni nazariy va amaliy o‘zlashtirishning fundamental sharti — uning aniq tushunchasi, konstitutiv belgilari va predmetining batafsil aniqlanishidir. Kontent tarqatish shartnomasi bo‘yicha mavjud doktrina yondashuvlar shartnomaning huquqiy mohiyatini turli ko‘rinishlarda ta’riflashga olib kelgan, biroq yagona, izchil va O‘zbekiston huquqi tizimi uchun yaroqli mualliflik ta’rifi hozircha shakllanmagan. Mazkur lakuna milliy fuqarolik huquqi doktrinasidagi muhim bo‘shliqni tashkil etadi va uni bartaraf etish tsivilistikaning dolzarb vazifalaridan biridir.

Mavzuning dolzarbligi ikki yo‘nalishda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, kontent tarqatish shartnomasining huquqiy tabiati va belgilari aniq ta’riflanmasdan, uning konkret normativ mustahkamlanishi imkonsiz. Ikkinchidan, predmet — raqamli kontent — fuqarolik huquqi obyekt sifatida hozirgi qonunchilikda aniq o‘rnini topmagan; bu esa keng huquqiy noaniqlikni keltirib chiqaradi. Mazkur ikki muammoning yagona ilmiy yechimi — kompleks mualliflik ta’rifini ishlab chiqish va predmetni huquqiy jihatdan konseptlashtirishdir.

EU 2019/770-sonli Direktivasi raqamli mazmun va raqamli xizmat tushunchalarini aniq ta'riflagan bo'lsa-da [5], O'zbekiston qonunchiligida bunday ta'riflar shakllanmagan. O'RQ-792-sonli Qonun [10] raqamli kontent maxsus predmetini aniq belgilamaydi va asosan tovar savdosi modeliga moslashgan. «Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida»gi O'RQ-42-sonli Qonun [12] esa mualliflik huquqi obyektini sifatidagi asarlarni tartibga solsa-da, raqamli kontent muomalasining o'ziga xos masalalarini bevosita qamramaydi.

Tadqiqotning maqsadi — besh belgili mualliflik ta'rifini shakllantirish, konstitutiv belgilarni batafsil tahlil qilish va predmet — raqamli kontentning huquqiy maqomini aniqlashdir. Ilmiy yangilik uch yo'nalishda namoyon bo'ladi: birinchidan, beshta konstitutiv belgi (predmet, taraflar uchligi, maqsad, shakl, huquqiy oqibatlar) asosida shakllantirilgan original mualliflik ta'rifini; ikkinchidan, raqamli kontentning ikki yoqlama tabiati (nusxa + kirish imkoniyati) bilan tavsiflanadigan fuqarolik huquqi obyektini sifatida konseptlashtirilishi; uchinchidan, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksiga ta'rifni va predmetni mustahkamlovchi konkret modda loyihasi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya.

Doktrinal asos uchta darajadagi manbalarni qamrab oladi. **Birinchi daraja** — **fuqarolik-huquqiy shartnomalar tasnifining fundamental ishlari**: Romanets Yu.V. ning shartnomalar tizimiga bag'ishlangan monografiyasi [13; 73-95-b.] shartnomalar tasnifining markaziy mezoni — yakuniy huquqiy natija (yo'nalish) ekanligini asoslab beradi. Karapetov A.G. va Savelyev A.I. ning shartnoma erkinligi chegaralariga bag'ishlangan fundamental ishi [9; 142-165-b.] nomlanmagan shartnomalar instituti nazariy asoslarini batafsil yoritadi. Askarov N.I. ning O'zbekiston huquqida nomlanmagan shartnomalar bo'yicha empirik tadqiqoti [1] milliy huquqshunoslikning shu sohadagi yagona maxsus ishidir.

Ikkinchi daraja — **raqamli kontent shartnomalariga oid xalqaro doktrina**: Helberger N., Loos M.B.M., Guibault L., Mak Ch. ning raqamli kontent iste'molchi shartnomalariga oid yetakchi tadqiqoti [7; 37-57-b.]; Spindler G. ning EU 2019/770 Direktivasi tahliliga bag'ishlangan ishi [14; 183-217-b.]; Zech H. ning raqamli

ma'lumotlarni mulk huquqi obyekt sifatida tahlil qilgan tadqiqoti [18; 192-197-b.]; Wendehorst C. ning platforma vositachi xizmatlariga oid asari [16; 30-33-b.]; Grünberger M. ning raqamli ne'matlar shartnomalariga oid fundamental tadqiqoti [6; 213-296-b.]; Staudenmayer D. ning raqamli shartnoma direktivalari sintetik tahlili [15; 219-250-b.]; Hoeren Th. ning Internet huquqi monografiyasi [8]; Brägelmann T. ning Germaniya BGB §§ 327–327u amaliyot tahlili [2].

Empirik baza: O'zbekiston FK [11], O'RQ-792 [10], O'RQ-42 [12]; EU 2019/770 [5]; Germaniya BGB §§ 327–327u [3]; Xitoy Fuqarolik kodeksi [4]; WIPO Mualliflik huquqi to'g'risidagi shartnomasi (WCT) [17].

Metodologik algoritm uch bosqichli: birinchi bosqichda doktrinal-konstruktiv metod yordamida beshta konstitutiv belgi (predmet, taraflar uchligi, maqsad, shakl, huquqiy oqibatlar) sintezi; ikkinchi bosqichda predmet — raqamli kontent — sistem-strukturaviy va qiyosiy-huquqiy metodlar bilan tahlili; uchinchi bosqichda belgilarni birlashtirib mualliflik ta'rifi sintezi va Fuqarolik kodeksi uchun normativ taklif ishlab chiqildi.

Muhokama.

Birinchi konstitutiv belgi — *predmet sifatidagi raqamli kontent*. Nomoddiylik, takror-takrorlanish, raqobatlashmaslik va jismoniy chegaraga ega emaslik xususiyatlari raqamli kontentni an'anaviy fuqarolik huquqi obyektlaridan tubdan ajratuvchi belgilardir. Zech H. mazkur xususiyatlarni raqamli ma'lumotlarning *information goods* tabiati doirasida tahlil qilgan va ularning klassik mulk huquqi obyektlaridan tubdan farqlanishini asoslab bergan [18; 192-197-b.]. EU 2019/770-sonli Direktivasi 2-moddasi 1-bandi raqamli mazmuni «raqamli shaklda ishlab chiqarilgan va yetkazib beriladigan ma'lumotlar» sifatida ta'riflagan [5]. Grünberger M. esa raqamli mahsulotlar shartnomalarining strukturaviy tahlilini fundamental darajada ishlab chiqqan: u raqamli ne'matlarning yangi turdagi fuqarolik huquqi obyekt sifatida shakllanishini izchil ko'rsatib bergan [6; 213-296-b.].

Ikkinchi konstitutiv belgi — *taraflar uchligi* (kontent egasi + platforma operatori + iste'molchi). Klassik fuqarolik-huquqiy shartnomalarning aksariyati ikki

tomonlarga tuzilmaga ega bo'lsa, kontent tarqatish shartnomasida uchta mustaqil subyekt ishtirok etadi. Mazkur uch subyekt orasida ikkita asosiy shartnomaviy munosabat shakllanadi: kontent egasi va operator o'rtasida litsenziya shartnomasi, operator va iste'molchi o'rtasida xizmat-qo'shilish shartnomasi. Wendehorst C. ushbu murakkab tuzilmani *platform contracts* kategoriyasi doirasida batafsil tahlil qilgan [16; 30-33-b.] va platforma operatori ro'lining ko'p funksiyali tabiatini ko'rsatib bergan. Mazkur ko'p subyektli tuzilma shartnomani an'anaviy ikki tomonlarga institutlardan ajratuvchi muhim strukturaviy belgisidir.

Uchinchi belgi — *iqtisodiy-huquqiy maqsad*. Romanets Yu.V. fundamental tadqiqotida shartnomalar tasnifining markaziy mezonini — taraflar erishmoqchi bo'lgan yakuniy huquqiy natija ekanligini asoslab bergan [13; 73-95-b.]. Kontent tarqatish shartnomasining yagona iqtisodiy maqsadi — iste'molchi uchun raqamli kontentga barqaror, sifatli va davomli kirish imkoniyatini ta'minlashdir. Mazkur maqsadning yagona, bo'linmas xususiyatiga ega va shartnomaning barcha unsurlari (litsenziya, xizmat, qo'shilish, elektron-tijorat) shu yagona maqsadga bo'ysunadi.

To'rtinchi belgi — *tuzilish shakli* (qo'shilish + elektron + sinallagmatik). Kontent tarqatish shartnomasi uchta shakl xususiyatini uyg'unlikda mujassam etadi: birinchidan, qo'shilish shakli — shartnoma shartlari platforma operatori tomonidan oldindan belgilanadi; ikkinchidan, elektron shakl — shartnoma kibermakon orqali, click-wrap yoki browse-wrap orqali tuziladi; uchinchidan, sinallagmatik tabiat — taraflar o'zaro shartlangan, qarama-qarshi taqdimga asoslangan majburiyatlarni qabul qiladi.

Beshinchi konstitutiv belgi — *huquqiy oqibatlar*: iste'molchining maxsus imperativ huquqlari (cooling-off, raqamli muvofiqlik, shaffoflik, adolatsiz shartlardan himoya), platforma operatori uchun ikki darajali javobgarlik tartibi, shaxsiy ma'lumotlarni ishlov berish bo'yicha maxsus rejim va transchegaraviy munosabatlarda iste'molchi joylashgan davlatning imperativ himoya normalari ustun kuchga ega bo'lishi. Hoeren Th. mazkur huquqiy oqibatlarining umumlashgan tahlilini taqdim etgan [8]. Staudenmayer D. raqamli kontent va xizmatlar shartnomalarini raqamli

iqtisodiyot xususiy huquqini shakllantirish yoʻlidagi dastlabki, biroq tizimli qadamlar deb baholagan [15; 219-250-b.]. Brägelmann T. Germaniya BGB §§ 327–327u amaliyotini batafsil tahlil qilib, raqamli mahsulotlar uchun maxsus rejimning umumiy konstruksiyasini koʻrsatib bergan [2].

Predmetning ikki yoqlama tabiati alohida muhokamaga loyiqdir. Bir tomondan, raqamli kontent muayyan asarning raqamli nusxasi boʻlib, mualliflik huquqi bilan himoyalangan intellektual faoliyat natijasini ifodalaydi va WIPO Copyright Treatyning 8-moddasidagi «umumga yetkazish huquqi» bilan bogʻliq [17]. Ikkinchi tomondan, isteʼmolchi shartnoma boʻyicha asarning oʻzini olmaydi, balki uning nusxasiga kirish va undan foydalanish imkoniyatini oladi; bu jihat munosabatni xizmat koʻrsatish sohasiga yaqinlashtiradi. Karapetov A.G. va Savelyev A.I. raqamli kontentni anʼanaviy obyektlardan farq qiluvchi alohida sui generis neʼmat sifatida tan olish tendensiyasini koʻrsatib bergan [9; 142-165-b.]. Askarov N.I. esa milliy doktrinada nomlanmagan shartnomalar tabiatini empirik tadqiq qilgan [1]. Xitoy Fuqarolik kodeksi (2021) ham raqamli munosabatlarni anʼanaviy obyektlar bilan birga maxsus tartibga soluvchi qoidalarni nazarda tutdi [4].

Natijalar.

Mualliflik taʼrifi: «Kibermakonda kontent tarqatish shartnomasi — bu bir taraf (platforma operatori) ikkinchi tarafga (isteʼmolchiga) uchinchi shaxs (kontent egasi)ning intellektual faoliyat natijalari boʻlgan raqamli kontentga kibermakon orqali barqaror, sifatli va davomli kirish va undan foydalanish imkoniyatini taqdim etish hamda mazkur kirishni shartnoma amal qilish davomida muvofiqlikda saqlab turish majburiyatini oladi; isteʼmolchi esa belgilangan haq toʻlashga yoki shartnoma bilan nazarda tutilgan boshqa qarama-qarshi taqdimni amalga oshirishga majbur boʻlgan, qoʻshilish va elektron shaklda tuziladigan, isteʼmolchi maxsus himoyasi va platforma operatorining ikki darajali javobgarligi imperativ rejimiga boʻysunadigan yaxlit aralash sui generis shartnoma turidir».

Mazkur mualliflik taʼrifining ilmiy ahamiyati uchta yoʻnalishda namoyon boʻladi. Birinchidan, u shartnomaning besh konstitutiv belgisini yagona, izchil formulaga

birlashtiradi va shu bilan ilmiy va amaliy maqsadlarda yetarli aniqlik darajasini ta'minlaydi. Ikkinchidan, ta'rif shartnomani boshqa klassik institutlardan (sotish-sotib olish, ijara, pudrat, xizmat ko'rsatish, mualliflik shartnomasi, agentlik) aniq farqlovchi mezonlarga ega. Uchinchidan, u O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksiga konkret modda sifatida to'g'ridan-to'g'ri kiritilishi mumkin bo'lgan tahrirga ega.

Raqamli mazmun va raqamli xizmat farqlash mezonlari EU 2019/770-sonli Direktivasi 2-moddasi 1–2-bandlariga muvofiq amalga oshiriladi: raqamli mazmun — raqamli shaklda ishlab chiqarilgan va yetkazib beriladigan ma'lumotlar (filmlar, audio fayllar, o'yinlar, elektron kitoblar); raqamli xizmat esa — iste'molchiga raqamli shaklda ma'lumotlarni yaratish, qayta ishlash, saqlash yoki ularga kirish imkonini beruvchi xizmat (ijtimoiy tarmoqlar, oqim xizmatlari, bulutli saqlash) [5]. Mazkur farqlash amaliy ahamiyatga ega: raqamli mazmun bir martalik yetkazilish va davomiy muvofiqlik kafolatiga bo'ysunsa, raqamli xizmat butun amal qilish davomida xizmat ko'rsatishni talab qiladi. Spindler G. klassifikatsiya raqamli kontent shartnomalarini boshqa elektron tijorat shakllaridan to'g'ri ajratish uchun zaruriy qurol ekanligini ta'kidlagan [14; 183-217-b.]. Helberger N. va boshqalar har bir kategoriya uchun maxsus muvofiqlik mezonlari va iste'molchi himoyasi standartlari qo'llanilishi kerakligini ko'rsatgan [7; 37-57-b.].

Raqamli kontent obyektining batafsil klassifikatsiyasi amaliy ahamiyatga ega. Predmet bo'yicha quyidagi asosiy kategoriyalar ajratiladi: *audiovizual kontent* (filmlar, serallar, video roliklar — Netflix, KinoUz, OnlineKino); *audio kontent* (musiqa, podkastlar, audio kitoblar — Spotify, Apple Music); *matnli kontent* (elektron kitoblar, raqamli gazetalar va jurnallar — Amazon Kindle, BookUz); *interaktiv kontent* (videoo'yinlar, dasturiy ta'minot — Steam, App Store, Google Play); *aralash kontent* (multimedia paketlar, virtual reallik tajribalari). Mazkur klassifikatsiya har bir kategoriya uchun maxsus muvofiqlik mezonlari va iste'molchi himoyasi standartlarini joriy qilish uchun zaruriy quroldir.

Xulosa.

Doktrinal-qiyosiy tahlil natijasida: birinchidan, kibermakonda kontent tarqatish shartnomasi beshta konstitutiv belgi orqali individuallashtiriladi (predmet, taraflar uchligi, iqtisodiy maqsad, tuzilish shakli, huquqiy oqibatlar); ikkinchidan, predmet — raqamli kontent — ikki yoqlama tabiatga (nusxa + kirish imkoniyati) ega; uchinchidan, raqamli kontent obyektlar tasnifining hech bir an'anaviy toifasiga to'la joylashmaydi va alohida sui generis ne'mat sifatida tan olinishi maqsadga muvofiqdir.

Takomillashtirish taklifi: «1. Kibermakonda kontent tarqatish shartnomasi bo'yicha bir taraf — platforma operatori — ikkinchi tarafga (iste'molchiga) uchinchi shaxs (kontent egasi)ning intellektual faoliyat natijalari bo'lgan raqamli kontentga kibermakon orqali barqaror, sifatli va davomli kirish va undan foydalanish imkoniyatini taqdim etish hamda mazkur kirishni shartnoma amal qilish davomida muvofiqlikda saqlab turish majburiyatini oladi. 2. Mazkur shartnomaning predmetini raqamli kontent — raqamli shaklda ishlab chiqarilgan va platforma operatori orqali yetkazib beriladigan ma'lumotlar majmuasi tashkil etadi. Raqamli kontent quyidagi turlarga bo'linadi: audiovizual, audio, matnli, interaktiv va aralash kontent. 3. Raqamli kontent fuqarolik huquqining o'ziga xos (sui generis) obyekt bo'lib, u nomoddiylik, takror-takrorlanish va raqobatlashmaslik xususiyatlariga ega hamda mualliflik huquqi obyekt bo'lgan asarning nusxasi va shu nusxaga kirish imkoniyati shaklida ikki yoqlama tabiatga ega. 4. Raqamli kontent raqamli xizmatdan farqlanadi va ikkalasiga ham ushbu bobning qoidalari tegishlicha qo'llaniladi».

Adabiyotlar / Литература / References:

1. Askarov N.I. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksida nazarda tutilmagan shartnomalarning huquqiy tabiati: yur. fan. nom. ... diss. avtoreferati: 12.00.03. — Toshkent: TDYU, 2009. — 26 b.
2. Brägelmann T. Digital Content Contracts in German Law // European Review of Private Law. — 2022. — Vol. 30. — № 1. — P. 67–96.
3. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB), §§ 327–327u. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>

4. 中华人民共和国民法典 (Civil Code of the People's Republic of China). URL: <http://www.npc.gov.cn/englishnpc/c23934/202012/f627aa3a4651475db936899d69419d1e.shtml>
5. Directive (EU) 2019/770 of 20 May 2019 // OJ EU. L 136, 22.5.2019. – P. 1–27.
6. Grünberger M. Verträge über digitale Güter // Archiv für die civilistische Praxis. – 2018. – Bd. 218. – S. 213–296.
7. Helberger N., Loos M.B.M., Guibault L., Mak Ch. Digital Content Contracts for Consumers // Journal of Consumer Policy. – 2013. – Vol. 36. – № 1. – P. 37–57.
8. Hoeren Th. Internetrecht. 8. Auflage. – Münster: Universität Münster, 2024. – 624 S.
9. Карапетов А.Г., Савельев А.И. Свобода договора и её пределы: в 2 т. – М.: Статут, 2012. – Т. 2. – 453 с.
10. O'zbekiston Respublikasining «Elektron tijorat to'g'risida»gi 2022-yil 29-sentyabr O'RQ-792-sonli Qonuni. URL: <https://lex.uz/docs/6201943>
11. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi (Birinchi qism). 1996-yil 21-dekabr № 256-I; keyingi tahrirlar bilan. URL: <https://lex.uz/docs/111181>
12. O'zbekiston Respublikasining «Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida»gi 2006-yil 20-iyul O'RQ-42-sonli Qonuni. URL: <https://lex.uz/docs/1057904>
13. Романец Ю.В. Система договоров в гражданском праве России: монография. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма; ИНФРА-М, 2013. – 496 с.
14. Spindler G. Contracts for the Supply of Digital Content – Scope of Application and Basic Approach // European Review of Contract Law. – 2016. – Vol. 12. – № 3. – P. 183–217.
15. Staudenmayer D. The Directives on Digital Contracts // European Review of Private Law. – 2020. – Vol. 28. – № 2. – P. 219–250.

16. Wendehorst C. Platform Intermediary Services and Duties under the E-Commerce Directive and the Consumer Rights Directive // Journal of European Consumer and Market Law. – 2016. – Vol. 5. – № 1. – P. 30–33.
17. WIPO Copyright Treaty (WCT), adopted in Geneva on 20 December 1996.
URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/295166>
1. Zech H. Information as Property // JIPITEC. – 2015. – Vol. 6. – № 3. – P. 192–197.